

9) ASD IV.1, 95-219; vgl. Allen II, 205-208, nr. 393, aan prins Karel (Basel, ca maart 1516), kopnoot: datering druk in mei 1516; Allen II, 236-237, nr. 407, aan Wilhelm Pirckheimer (Basel 12 mei 1516), ll. 6-7: meldt gereed-gekomen druk: *Excuditur nunc libellus De Institutione Principis una cum aliis aliquot* (nl. *Panegyricus ad Philippum Austriae ducem* en *Plutarchus Opuscula*); vgl. Erasmus, *Education*, XVI.

10) Smith, *Erasmus*, 230; Huizinga, *Erasmus, Verzamelde Werken* VI, 140.

11) Allen III, 183-184, nr. 749, aan Johannes van Leuven (Leuven, 2 januari 1518), ll. 12-13; vgl. *The correspondence of Erasmus* 5, 258-260: nr. 749, kopnoot: twee mogelijkheden voor een 'echte' Jan van Leuven.

12) Mangan, *Life* II, 47-64, met vertalingen van de betreffende brieven; Huizinga, *Erasmus, Verzamelde Werken* VI, 64, 89.

13) Allen II, 181-187, nr 384: opdracht aan Leo X (Basel, 1 februari 1516) met tal van toespelingen op het vernieuwend karakter van zijn optreden; de 'gouden eeuw'-gedachte in een op 15 mei 1515 uit Londen verzonden brief aan kardinaal Raffaele Riario (1461-1521), Allen II, 68-73, nr. 333, ll. 49-50: *Saeculum quoddam vere aureum et insulas fortunatas somniabam...*; de ijzeren en gouden eeuw: Allen II, 79-90, nr. 335, aan Leo X (Londen, 21 mei 1515), ll. 76-77: *Sensit illico mundus Leonem gubernaculis rerum admotum, repente saeculum illud plusquam ferreum in aureum versum*; vgl. Allen II, 487-492, nr. 541, aan Wolfgang Fabricius Capito (Antwerpen, 26 februari 1517), ll. 6-7: *libeat...reiuvenescere*; ll. 9-10: *aureum...seculum*; Allen II, 526-528, nr. 566, aan Leo X (Brussel, ca 4 april 1517), ll. 31-40: *Libet interim tum mihi privatim hanc gratulari felicitatem, cui contigerit probari non solum Pontifici Maximo sed Leoni inter maximos suis dotibus maximo: tum autem publice saeculo huic nostro, quod prorsus aureum fore spes est, si quod unquam fuit aureum, ut in quo tuis felicissimis auspiciis tuisque sanctissimis consiliis tria quaedam precipua generis humani bona restitutum iri videam; pietatem illam vere Christianam multis modis collapsam; optimas literas, partim neglectas hactenus, partim corruptas; et publicam ac perpetuam orbis Christiani concordiam, pietatis et eruditionis fontem parentemque*; Allen III, 585-586, nr. 966, aan Henry Guildford (Antwerpen, 15 mei 1519), ll. 38-40: *Equidem aureum quoddam seculum exoriri video, quo mihi fortassis non continget frui, quippe qui iam ad fabulae meae catastrophem accedam*; Allen III, 587-593, nr. 967, aan Thomas Wolsey (Antwerpen, 18 mei 1519), l. 36: *Video, video prorsus seculum quoddam aureum exoriri...*; vgl. Allen II, 478-480, nr. 534, aan Guillaume Budé (Antwerpen, 21 februari 1517) ll. 61-62: *utinam contingat reiuvenescere*; Allen III, 63-64, nr. 642, aan Cuthbert Tunstall (Leuven, 30 augustus 1517), l. 6: *O si liceat reiuvenescere*.

14) Allen IV, 370, kopnoot bij nr. 1155, brief aan Johann Reuchlin (Keulen, 8 november 1520): Georg Burkhard (1482-1545) von Spalt, Spalatinus, de bibliothecaris en secretaris van de keurvorst Frederik van Saksen, vgl. Hoß, *Georg Spalatin*; de vertalingen: Volz, 'Bibliographie', 92-94; 98-100; 103: nrs. 6 (*Aut regem aut fatuum nasci oportere, Adagia*, nr. 201 en, volgens Allen II, 415-418, nr. 501, van Spalatinus (Lochau, 11 december 1516), kopnoot: *Sileni Alcibiadis, Adagia*, nr. 2201), 9 (Plutarchus, *Opuscula*);